

BORBÁS GYÖRGY

A CSERSZEGTOMAJI SZABAD MŰVÉSZET ALKOTÓTÁBOR

Alkotók a Vajdaságból, Horvátországból, Kárpátaljáról és Erdélyből

„... Abban a reményben élek, hogy a szolnoki művésztelepet, hol magyar nép, magyar föld és a magyar levegő élte az alkotó művészt, úgy fogja egykor képzőművészeink történetrója emlegetni, mint a magyar Barbizont, honnan élet és erő árad az egész magyar művészetbe.”

Wlassics Gyula¹

A magyar nemzeti művészet kialakulása és megszilárdulása a 19. század fordulóján, a Millennium lázában felizzó nemzeti eszmélés éveiben, a Zalából származó Wlassics Gyula¹ kultuszminiszterségének idején a Hollósy Simon² és tanítványai, bárati köre által megalapított Nagybányai (1896), majd a Szolnoki (1902), később a Kecskeméti, Hódmezővásárhelyi, aztán a Gödöllői művésztelepek létrejöttével teljesedett ki. A művészetpártoló, alkotócsoportokat támogató újabb, az 1960-as években jelentkező második hullám idején, a Bernáth Aurél³ és Borsos Miklós⁴ mesterek tehetséges ifjúnövendékeit befogadó Egervári művésztelep megszervezése (1968) Dús László nevéhez fűződik.⁵ Aztán az 1990 után országszerte feltámadt legújabb, többnyire szakmai és érdekközösség szerint szerveződő telepalapítás avatott mecénásaként szinte elsőként jelentkezett a Keszthelyi hegység lábainál elterülő Balaton-közeli település, Cserszegtomaj. A napjainkban kifáradni és kiüresedni látszó telepmozgalom látván különösen jó érzés azt tapasztalni, hogy a Cserszegtomaji Nemzetközi Alkotótábor idén júliusban immár 12. alkalommal fogadhatta résztvevőit. Jogos büszkeséggel ünnepelhetek a szervezők és a kitartó szponzor, az erejéhez mérten bőkezű támogató községi önkormányzat, a hűségesen visszatérő törzsvendégekkel és az „elsőtelepesekkel” mostanra negyvenegy főre gyarapodott nívós alkotócsoport tagjai.

¹ Elhangzott 1902. június 29-én. = Szolnok. Fejezetek a város múltjából. Vidor Győző. Szolnok, 1927. p. 50–54.

² Wlassics Gyula (Zalaegerszeg, 1852. március 17.–Budapest, 1937. március 30.) Kétéves korában a család Nagykanizsára költözött. Középs iskolai tanulmányait a piaristák nagykanizsai, majd pedig budapesti gimnáziumaiban végezte. Jogi diplomát szerzett. 1890-től egyetemi tanár. 1892-től Csáktornya országgyűlési képviselője. 1895–1903 között vallás- és közoktatásügyi miniszter. A politikus 1916-ban bárói címet kapott. 1927-től a főrendi ház elnöke.

³ Hollósy Simon (Máramarosziget, 1857–Técső, 1918): festő, a nagybányai művésztelep alapító mestere. Münchenben tanult. Növendékei: Réti István és Thorma János is. Fontos műve: Rákóczi-induló (1899)

⁴ Bernáth Aurél (Marcali 1895–1982), festő, Kossuth- és Munkácsy-díjas, kiváló művész, főiskolai tanár, a posztnagybányai festészet szellemi vezére. „Ha már megkerestek, szívesen adok tanácsot. Öreg tanácsot, mert hiszen öregember vagyok már... Mindjárt itt van Nagybánya. A Nagybányával kezdeném, mert ugye érthetően nagydolog volt a nemzeti kultúra sorában. Koszta, Tornyai, Réti, Ferenczy a korabeli festészet és művészeti nevelés egyaránt kiemelkedő személyiségei. Magam is úgy lettem ember, hogy csatlakozhattam.” = Borbás György: Látogatás Bernáth Aurélnál (Kézirat) 1968. július 26.

⁵ Borsos Miklós (Nagyszében, 1906–1990): szobrász, grafikus, éremművész, Kossuth- és Munkácsy-díjas. Kiváló Művész. 1946–60 között az Ipanművészeti Főiskola tanára. ML p. 78. – B. Gy.: Borsos Miklós kiállítására Zalaegerszegen. = Művészet. 1969. december X. évf. 12. sz. l. 42–43.

⁶ B. Gy.: Első bemutatkozás. Jegyzetek az Egervári művésztelep kiállításáról. = Művészet. 1969. június X. évf. 6. sz. l. 42–44.

Badacsonytomaj... Cserszegtomaj... Lesencetomaj... bizonyára a Tomaj nemzetség kiterjedt birtokainak kései tanúi. A Cserszeg- előtag a cserfából hasított, faragott csapszeg neve, a vidéken egykor dívott nádfedelű házak tetőszékének készítésére utalhat. A zamataról országosan ismert és kedvelt cserszegi fűszeres jófajta nedű pedig az egykori keszthelyi szőlőskert vincellérivadékának, a tudós dr. Bakonyi Károly szőlőnemesítő egyetemi tanárnak, hat államilag elismert szőlőfajta nemesítőjének ősei, szülőföldje iránti szeretetét, megbecsülését hirdeti – tudtam meg Bódis Józseftől, a falu nyugalmazott jegyzőjétől.

A település történetéről, múltjáról Paluczki Ferenc tanár úr helytörténeti kutatásai alapján és bizakodó, hétköznapi jelenéről a megnyitón évenként elhangzó köszöntőjében Gyuk János szálfatermetű polgármester adott tömör tájékoztatást. A Dobogómajor üdülőfalua, a Festetics pince, a Cserszegi Várszínház, az arborétum, benne Horváth Jenő megvalósult nagy álma a Margit-kilátó, a szomszédos Rezi várral megannyi felejthetetlen élményt kínál az ide látogató turistáknak vagy letelepült üdülőknek.

Ma már nyilvánvaló, hogy az óriásfalua – az ország legnagyobb, 18 km² alapterületű, lazán beépített 1532 lelket számláló falujának évtizedes nagyvállalkozása, a cserszegi alkotótábor beírta.

Természetesen ehhez kellett egy erősakarátú, elszánt ember, Takács Ferdinánd, a „Ferdí” – az alkotótábor kitalálója, megálmodója, fáradhatatlan szervezője, motorja, mindenese. A rezi születésű fiatalember, aki nem juthatott be a Képzőművészeti Főiskolára, sőt ajánlók híján a Zebegényi szabadiskolába sem – lám, iskolát teremtett. Hiszen az 1992-ben barátaival – Bódis József, Bartha Gábor, Buday Mihály, Cséby Géza –, segítőtársaival, természetesen a települési önkormányzattal közösen létrehozott alkotótábor és a működtető Szabad Művészet Alkotótábor Alapítvány, a Nagybányai Művésztelep mintájára szervezett szabadiskola, ahol kezdetektől a tehetséges fiatalok pályára kerülését megalapozó tanítás is folyik.

Takács Ferdí érdeklődő, kíváncsi ember. A község határában, egy 1930-ban történt kútúrás 52 méter mélységben barlangot talált. Még 1981-ben a Kút-barlangot feltáró budapesti kutatócsoporttal lemerészkedett, és ahogy visszaemlékezik, foglya, szerelmese lett a „természet templomának,” a barlangszatnak. Azóta lelkes fiatalokkal a Csomakuti erdő-dűlőben rátaláltak a régészeti kincseket is rejtő Újévi Kétklik barlangra. A barlang aztán valóban fontos szerepet kapott Ferdí életében, festészetében; Markó Károly⁷ után ő vállalkozott a hazai festészetben a titokzatos földalatti világ művészi megörökítésére.

A hagyományos tábornyitói kiállításán, a Keszthelyen élő

⁷ Markó Károly (Lőcse, 1791–Villa Appoggi, Itália, 1860): festő. Mérnöki tanulmányok (Koloszvár, Pest) után Bécsben festeni tanult, 1832-ben költözött Itáliába.

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Cservenka György albumért kiáltó hatalmas portréfotó-sorozatot, köztük – Keresztúri Dezső, Sinkovics Imre, Amerigo Tot, Somogyi József, Németh János, Csengey Dénes, Ruszt József, Máriássy József, Simándy József, Béres Ferenc, stb. – a kor nagy tanúit Cséby Géza költő, műfordító, irodalomkutató, a Keszthelyi Goldmark Károly Művelődési Központ igazgatója ajánlotta a tábor tagjainak és a szép számú közönségnek. Cséby kezdte a telep szellemi mentora, házi és vendégkiállításait celebráló értő, éltető kritikusa. A sokoldalú gondolkodó értelmiségi érzékenyen közvetíti a Balaton fővárosa, Keszthely gazdag szellemi, kulturális örökségének, jelenének intellektuális áramait, impulzusait.

A 18. század második felében a Festeticsék ottani megjelenése alapozta meg a város fejlődését. Kristóf 1759-ben kórházat, Pál 1772-ben iskolát, György⁸ 1797-ben Európa első mezőgazdasági főiskoláját, a Georgikonot alapította meg. Az 1817-ben életre hívott, évente kétszer megtartott Helikont Berzsenyi Dániel méltán tartotta a kis magyar Weimárnak. A város ékes-ségét, a Festetics-kastélyt 1745–80 között építették meg. A településnek 1829-ben mindössze 7000 lakosába számított Czerszegtomaj, Gyenesdiás és Vonyarcvashegy hegyközségek népessége is. Új korszak nyitányaként 1846-ban kikötött a Balaton első gőzhajója, a Kisfaludy, 1862-ben felépült az első nyaraló! 1898-ban megnyílt a Balatoni Múzeum. Végül néhányan a nevezetes keszthelyiek gazdag névsorából: Básti Lajos színművész, Bertha Bulcsú író, Csík Ferenc olimpiai bajnok, Goldmark Károly⁹ zeneszerző, Szendrey Júlia Petőfi Sándor hitvese, Mikus Gyula (1905–95) festő. Itt él Bereczki Kálmán (1920–) a népművészet mestere és tehetséges Csaba fia fafaragó, aki korábban a telepen is megfordult. A Bereczki dinasztia emlékeztető kiállításon mutatkozott be 1998-ban a Hévízi Galéria avatásán.

A tábor résztvevői Kárpátaljáról, Erdélyből, Vajdaságból, Horvátországból, természetesen Magyarországról, újabban Svájból, Ausztriából, idén Izraelből is érkeztek.

A Kárpátaljáról öten jöttek: Ungvárról (Uzgorod) hárman, Munkácsról és Lembergől (Lvovból) egy-egy festő élvezi a tábor vendégszeretetét. Ukrajnának összesen 163.111 fő magyar nemzetiségű lakosából 155.711-en Kárpátalján élnek (1989). Számuk 1979-től sajnos 0,8 %-kal csökkent. A századelőn még a térség mai tíz városában (Ungvár, Munkács, Huszt, Beregszász, Nagyszőlős, Szolyva, Rahó, Técső, Ilosva, Csap), jelenleg csak egyedül Beregszászban nagyobb a magyar ajkúak aránya. Ungvár a nevét az átszelő Ung folyónak és várának köszönheti. A vár a Thököly és Rákóczi szabadságharc idején játszott fontos szerepet. Ma hangulatos korzója és új, korszerű Kárpátalja szállója is nevezetes. A város 1994-ben, az Ifjúsági Palotában láthatta vendégül a 3. Nemzetközi Magyar Matematikai Verseny másfél száz erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és magyarországi résztvevőjét. Akik meglátogatták Munkács várát, a szolyvai mártír-emlékművet és eljutottak a Vereckei-hágóig.

⁸ Festetics György (Ság, 1755–Keszthely, 1819: nagybirtokos, a keszthelyi Georgikon és Helikon megalapítója; a nemzeti kulturális törekvések hőkező támogatója, Csurgón gimnáziumot alapított. 1791-től vonult vissza Keszthelyre.

⁹ Goldmark Károly (Keszthely, 1830–Bécs, 1915): zeneszerző. 1852–59-ig bécsi színházak zenekaraiban játszott. Fő műve: Sába királynője c. opera.

A városban élő és dolgozó Egressy Péter a zalai művésztelpek egyik alapító tagja, „törzsvendég”, az idősebb, érett korosztályt képviseli. Az elmúlt években megfordult Szepetneken, Lentiben, Nagykanizsán, legutóbb Bagodon. Azonban a tizenkét év után is azt vallja, itt érzi igazán jól magát. Idén méltán rendeztek a közeli Hévízi Galériában az ő munkáiból szép anyagi sikerrel is zárult egyéni kiállítást. A rendezésben segédkező jó barát, a Garaboncon élő Lichtenwaller Zoltán érzékeny, finom, műves portrét rajzolt a szelíd lelkű és mosolyú Péterről. A vérbő festő oeuvre-jében hagyományosan főszerepet játszanak a szülőföld, Kárpátalja jellegzetes tájai, magányos csalogató, idilli portái és a hangulatos, látványos virágcsendéletek. Legújabban, talán Zoltán inspiráló hatására is érdeklődéssel fordul a Balaton kínálja festői témák felé, illetve expresszív női aktképek sorozatával látszik kiteljesedni az élet és ember szeretetéről valló palettája. Merész komplementerek, erőteljes színdinamika teszi még lendületesebbé itt készült *Lovak* és *Akt* c. kompozícióit is.

A Ivov-i (leMBERGI) születésű, 34 éves ukrán Bogdan Tomashevskynak a Kijevi Művészeti Akadémia szobrászszakán Vronszkij volt a mestere. Egyaránt kedveli a követ, a fát és a kerámiát. Utóbbit előre gyártott, égetett mázas színes növényi, virág, levél vagy az épített környezetből vett elemekből, illetve terrakottában megtartott vésett, karcolt töredékekből komponált, lemezre ragozott, keretezett, falra akasztható, élőben, vibráló kerámiamozaikek képek készítésére használja fel. Ősi egyszerűségű, sejtelmes, mágiikus erejű figuráit durván megmunkált, máskor csiszolt, finoman cizellált, szabálytalan, amorf, „talált” kövekbe álmódja. Több művével együtt Stuttgarti magángyűjteménybe került a kereszte feszített Krisztus siratásának, festett fából ikonszerűen megfaragott, monumentális hatású, háromalakos jelenete. A telepen készített *Tavaszi* (színes, mázas) és *Kertváros* (terrakotta) mozaikképeket tárta a közönség elé.

Munkács főterének nevezetességét, az U alaprajzú egyemeletes Rákóczi-kastélyt 1852-ben Ferenc József is meglátogatta. Homlokzatán széplejtésű felirat:

II. Rákóczi Ferenc¹⁰ vezérlő Fejedelem dicső emlékért

Ki bujdosása 200. évfordulóján

Emelte Munkács város közönsége

1711–1911

Eszményképe marad a Rákóczi a hazaszeretemek,

Szellemed él köztünk s védi e drága hazát,

Ős hajlékod előtt kegyelettel jár a magyar nép

Munkács béke ölén nagy neved áldva virul

Ma a Munkácsy Képzőművészeti Iskola működik a kastélyban. Itthon is legtöbbször a város híres szülőttét, a Honfoglalás és a monumentális Krisztus trilógia festőjét, Munkácsy Mihályt¹¹ ismerjük. Az asztalos-írnak indult alkotó életének nagy részét Párizsban (Colpachon) élte le. Ma már az itt élő tehetséges fiatal Braginsky Arthur nevét is sokfelé (Stuttgart, Kassa, japán

¹⁰ Mentük meg Rákóczi Ferenc szülőházát. 1991. április 14-én Borsiban (Szlovákia) megalakult Rákóczi Emlékbizottság felhívása. Az épület az ötvenes években iskolának, óvodának adott otthont. Legutóbb a Kelet-Szlovákiai Múzeum 1985-ig helyezte el itt raktári készleteit.

¹¹ Munkácsy (Liebl) Mihály (Munkács, 1844–Endenich, 1900): festő, a kritikai realizmus egyik legjelentősebb képviselője. Művei: Sira-lomház, Poros út.

és francia városokban) ismerik. Édesanyja magyar. Zenészként, az Eddával is koncertező rockénekesként kezdte. A leMBERGI grafikai tanulmányok után az Állami Ungvári Filharmoniai Társaság színházi szcenikai, színpad- és világítási szakértőjeként orosz, angol és budapesti rendezvényeken is dolgozott. Azonban tíz éve már elismert profi festő. Tizenkét, köztük a Kijevi híres „Ada és Olimpia, neves moszkvai és magyarországi galéria versenyen keresett festményeier. Ahogyan nevetve mondja, „nincs elég keze a festéshez.” Azonban nem tesz engedményt. Igazi ténnyéja a meleg színekkel sajátosan modellált, hiperrealista igényvel megfestett, kubista elemekkel, effektusokkal gazdagított, tartalmas, szép, komoly mondanivalójú kép (Akr, Csillag születése). Példaképei Bruegel, Claude Lorrain, a Barbizoni iskola. Mellettük Markó Károly és Paál László műveit kedveli. A Nagycsapornak melletti Nemes Rádón parasztházat vásárolt – tervezi az áttelepülést.

A térség színes nemzetiségi összetételére jellemző, hogy *Lembergben* (Lvov) van Örmény, Szerb, Orosz, Zsidó utca – angol katólikus katedrális, ukrán katólikus templom, örmény katedrális, dominikánus templom, karmelita kolostor, görög katólikus templom. Tucatnyi múzeuma közül leghíresebb a Nemzeti Múzeum ikonyűjteménye. A patinás városból érkezett orosz Ivanov Vladimír inkább a klasszikus orosz és a nyugati újrealista festők (Beckmann) szigorú útmutatásaira figyelve dolgozik (*Mítterem, Paradicsom almája*), míg társa, az ungvári ukrán Csirsky Sergey inkább az improvizatív Kandijkszkij nyomdokain haladva alakítja festői habitusát. Noha nem beszélnek magyarul, természetesen nincsenek nyelvi nehézségeik a jó hangulatú munkás telepen.

A déli szomszédságban a szunnyadó, aztán hirtelen fellángoló nemzeti-nemzetiségi-vallási viszály nyomán szemünk előtt hullott szét az egykori Jugoszlávia. Elgondolkodtató, hogy itt-hon a századforduló idején emelt Millenniumi emlékmű nagy ívű történelmi tablójának domborművei közül a Könyves Kálmán Horvátországot és Dalmáciát Magyarországhoz csatolja és III. Károly alakjával (Telcs Ede) együtt Savoyai Jenő¹⁷ az 1697. szeptember 11-i zentai csatában jelenetei az ötvenes évek elején a süllyadási szoborraktárba kerültek. Milyen különös, hogy alkotójuk, a szintén délen, az egykori Alsólendván (Szlovénia) született Zala György¹³ Magyarországon a mai napig nem kapott emléktáblát. Stefániai úti szecessziós villájában (Lechner Ödön) pedig a líbiai követség székel... A válasz legyen a történetesek dolga... Mindenesetre a Budai vár teraszán Savoyai Eugén lovas szobra (Róna József) háborítatlanul gyönyörködhet a lábainál folyó Duna csodálatos, az ország talán legszebb panorámájában. Mögötte a vastag falon belül, a Nemzeti Galériában Benczúr Gyula¹⁴ Budavár visszavétele c. (1896) festményéről.

¹⁷ Savoyai Jenő, Eugén, herceg (Párizs, 1663–Bécs, 1736): császári hadvezér. Az 1697. szeptember 11-i zentai csatában megsemmisítő vereséget mért II. Szulejmán szultán hadseregére. 1686-ban Buda visszafoglalásánál súlyosan megsebesült. A Bécsi Belvedere mintájára Hildebrandt tervei alapján felépíttette a Ráckevei S. kastélyt.

¹³ Zala (Mayer) György (Alsólendva, 1858–Budapest, 1937): szobrász. Bécsben, Münchenben tanult. 1883-ban vette fel a Zala nevet. Művei: Aradi vértanúk, Budavári Honvédelem, Andrássy Gyula gróf lovas-szobra, Millenniumi Emlékmű, stb.

¹⁴ Benczúr Gyula (Nyíregyháza, 1844–Dolány, Benczúrfa, Szécsény, 1920): festő. 1876–83-ig a müncheni akadémia tanára. Híres művei: Hunyadi László búcsúja, Vajk megkeresztelése.

is büszkén tekint a mai látogatóra. Hogy jót is idézzünk a múltból: Kossuth és Széchenyi programjának fontos műveként emlegetik az 1847-ben kiépült Bukovár-Fiume (Rijeka) vasútvonalat...

Cserszegtomajon pedig láthatóan jó egyetértésben, barátsággal töltik az alkotás óráit és a szabadidő kurta perceit a Szerbia Montenegróból, kis Jugoszláviából (kinek hogy tetszik), a Vajdaságból: Zentáról és Horvátországból, Szlavóniából: Zágrárból érkezett piktorhölgyek és piktorok.

Zenta, a Tisza-parti város az 1370-es években a budai káptalan birtoka, révjoggal együtt. Majd II. Ulászlótól törvényhatósági jogot, címet (benne búzakarász, kecsge, két kulcs) és pecsétet kapott. 1866-ban óvodát létesített. 1889-ben pedig megnyílt a Szabadka-Zenta vasútvonal. 1895-ben idelátogatott Ferenc József. 1899-ben városi telefonhálózat, majd az 1960-as években új tiszai híd épült az 1941-ben felrobbantott helyén. 23 ezer fő lakosságának 85%-a magyar (1991).

A város négyfős – Kovács Károly, Recskó Béla, és a Szerb utca 23-ból Balla Máttyás és Balla Tamás – csapatához sorolhatjuk az 1993 óta Magyarországon, Bagodon megtelepült, újabban Zalaszentgyörgyön felépített otthonában élő Buday Mihályt. Sőt, munkahelyének, a Zalaegerszegi Ady Endre Művészeti Gimnáziumnak szépreményű végzős tanulóját, fiacskáját, ifjú Buday Mihályt is, aki a tábor ifjúsági grafikai szekciójának lelkes, tevékeny tagja.

Buday Mihály még a Zentai Art-90 művészcsoporthoz tagjaként kapcsolódott be a zalai művésztelepek munkájába, és kapott kedvet a kínáló áttelepüléshez. A tanári munka mellett sikeres, népszerű festőként rövid idő alatt teremtett új egzisztenciát és szerzett szakmai elismerést a közönség körében. A cserszegi telep szervezésében szívesen osztotta meg tapasztalatait és kiterjedt nemzetközi kapcsolatait. A tábor működtető alapítvány méltán fogadta tagjai sorába. Titokzatos, sejtelmes képein a nem létező valóság, a múlt-jelen-jövő jelenik meg meglegre hangolt színkompozíciókban, szürrealisztikus megfogalmazásban, arckok, terek, klasszikus rommaradványok jelzett töredékeivel, az elmaradhatatlan gyöngymotívummal. Újabb képein feltűnik, szerepet kap a türkizkék (*Megbánás, Időkapu*).

Recskó Béla nyolc éve folyamatosan szorgalmas, egyenletes színvonalon teljesítő tagja a telepnek. 1970 táján történt festővé válásában fontos, nélkülözhetetlen, megbízható alapot tartja a ceruzarajkészség alapos elsajátítását. Negyedszázada csak olajképeket festett. 1996-tól próbálkozik sikerrel az akvarellal, az ember által alkotott, épített környezetet gyakran pusztuló, az elmúlásról valló sajátos hangulatú üzenetét közvetítik (*Erdőszéli ház*). Számos sikeres, magyarországi, önálló kiállításon mutatkozott be (Szombathely, Székesfehérvár, Szentendre, Debrecen, Art Expo, stb.).

Ugyancsak nyolc éve jár a telepre Kovács Károly. A tavalyi év kimaradt, akkor Gellénházán dolgozott. Másokkal együtt még 1995-ben Zalaszentlászlón bemutatott erőteljes, merész politikai karikatúráira figyeltem fel. Kérdésemre elmondta, hogy nehéz a lapoknál elhelyezni a rajzokat, így aztán sajnálatomra

felhagyott a karikatúrával. Időközben szerencsére a politikai helyzet is kedvezően változott, változik. Hét éve a festés tölti ki az idejét. Szülőföldjét, az őt körülvevő, megszokott környezetét, „ahol élek”, az alföldi tájat, a Tisza mentét festi. „Ott vagyok honn, ott az én világom!” – vallja meg ragaszkodását, kötődését szeretett szülőföldjéhez, Petőfivel együtt. A határ-közeli városok, Szeged, Hódmezővásárhely galériáiban, rangos művelődési intézményeiben állított ki az elmúlt években.

Balla Mátyás finom koloritú, légies átmenetekkel építkező képeit különös energiával telíti a szórt, fújt akrilfesték parányi pórusainak lélegzése, pulzálása (*Tiszavirág, Cserszegtomaji táj*). A tájba állított mozdulatlan, lassan, megfontoltan mozgó alakjai a legjobb naiv festők földszagú nyerserejét hordozzák.

Zentától északra, a röskei határátkelőtől délre, mindössze 15 kilométer távolságra érhető el *Magyar Kanizsa*. Röviden csak Kanizsának is szokták emlegetni. Ilyenkor sokan összetévesztik a dél-zalai Nagykanizsával. Nevét a szláv knez (vízfolyás) szóból származtatják. A 19. század hozta meg Jankovics Aurél polgármestersége idején a Tisza parti település igazi fellendülését. A Howe-rendszerű állandó jellegű tiszai fahíd (1873), a Vigadó, a szépen kiépített rakpart, a 34 holdnyi Népkert a múltat idézi. A Cnesa Oktatási-művelődési intézmény¹⁵ gazdag kulturális kínálata, a 47 éves íróklub, a jó hírű zeneiskola, a Dzsessz napok, az Úszó Marathón, a kisváros imponálóan naprakész honlapja a biztató jelen. Itt megtekinthető az idén június 14-i Tiszavirágzás, a mozgalmas, rapid halálos nász fotója és a július 13-i Kanizsai vásár képei ugyanúgy, mint az Ormos-hegy melletti Csakó-halmokról az I. Zentai csata feltételezett színhelyének panorámája. Bárcsak lennének követői hazai városaink, helyi és országos intézményeink sívár, álmos, gyakran évekkal ezelőtti „aktualitásoknál” kifáradt digitáliskronikái!

Ez a friss, jó szellem hatja át a kisvárosból érkezett Remete István beszámolóját, munkaprogramját is. Húsz éve fogott gyerekkori álma, a festészet meghódításába. Tizenöt éves aktív munkásságának koronája, bevallása szerint, az általa szponzori támogatással szervezett téli és nyári (!) művésztelepek sikere. Kimeríthetetlen, kedvelt témája a Tisza-part és a város élete (*Erdői patak, Csendélet*).

Az elmúlt évben nemcsak a zalai sportbarátok figyeltek a Zágrábi Dinamó és a ZTE selejtezőmérkőzés ígéretes eseményére. A horvátországi futballcsapatok hálás edzőpartnerek, tanítómesterek, számos határmenti baráti, barátságos találkozón vesznek részt. Idén azonban már a figyelem másra irányul. A romjából gyorsan feltámadt horvát tengerpart üdülőibe özönlő magyar turisták, üdülő családok az útba ejtett szépséges tájakban, a történelmi építészeti lenyűgöző, gazdag emlékeiben gyönyörködhetnek. Megcsodálhatják a zágrábi gótikus székesegyházat, a szlavóniai barokk kastélyokat Zágrábtól Bukovárig; élvezhetik Vlado Bukovac, a „zágrábi tarka iskola” festőjének és a világhírű Iyan Mestrovic¹⁶ szobrászművész expresszív műveit.

A négyfős horvát kolónia tagjai között a három hölgy sem beszélt a magyar nyelvet. Közülük Zeljka Hodiju leginkább

¹⁵ Az intézményről és a városról a SZÍN 6/4 – 2001. szeptemberi számában megjelent írás: Mátyás Aliz: Magyar Kanizsa – egy modellel a fejlesztésre.

¹⁶ Mestrovic Ivan (Vrpolje, 1883–South Bend, 1962): horvát szobrász. Rodin-nél, Maioll-nál tanult. 1947-ben az USA-ba költözött. Híres műve: Crgur Ninski, Split.

dekoratív csendéleteket, ugyancsak zágrábi férfi társa, Salomit Halfi pedig balatoni naplementéket festett. A Bregana Duro Basaricka 9/2. szám alatt élő Nena Gracanin díszes horvát viaselemben öltöztetett néptáncos pár anatómiai problémáival viaskodva kérte Halfi úr önzetlen segítségét.

A legnyitottabbnak a 760 éves Samobor város festőnője, a mosolygós Zdenka Nocht bizonyult, aki Recskó Béla szíves, gördülékeny tolmácsolásával lelkesen, nagy kedvvel beszélt magáról és a térség eleven kulturális, művészeti életéről, eseményeiről. A szlovén határ közelében fekvő középkori városka határában állították fel az Arad város vasöntődjében, 1900-ban gyártott gőzmozdonyt. Hagyományos rendezvény a Samobor-Zágreb veteránautós találkozó. A kisváros informatikus magisztere az MTA levelező tagja.

Zdenka tíz éve Tintor Nedeljko és Gruden Nella akadémiai mestereknél ismerkedett a festéssel. Évek óta az igen aktív, népes helybéli Hobby-Art klub elnöknője. Részt vesz a Bukovári és a Plitvicei tavaknál évente megrendezett táborokban is. 2003-ban „Horvát templomok” sorozatának érdekes darabjaival szerepelt a Bukovári ferences-rendiek vandál módon lerombolt, újjafalazott, egyelőre vakolatlan, csupasz templomában megrendezett jótékony célú kiállításon.

Horvátország legrégebb városa Varasd a Dráva jobb partján, a Csáktornya-Zágráb vasútvonal völgyében fekszik. II. András már 1209-ben szabad királyi várossá nyilvánította a települést. Szép gimnáziuma, díszes színháza 1874-ben épült. Az itt élő autodidakta festő Zvonko Kovacic képein a reneszánszra és a térségben gazdag örökséget hagyó barokkra rácsodálkozó, leginkább a mi Gulácsy Lajosunkra emlékeztető nosztalgikus reminiscencia váltakozik a különleges terekbe állított álmodozó, szemlélődő, „létező” alakjainak csoportjain, elvarázsolt jelenetein.

Az Erdélyből meghívott, hatvanadik évében járó Aggod István (*Nagyvárád*) Szabó Dezsővel vallja, hogy a „váradság életforma”, és „nincs a világnak olyan tája, ahol legalább egy váradi ne lakna”. Joggal, hiszen például a szomszédos Rezi község körzeti orvosa is váradi. Dr. Kiss Ferenc az egykori iskola- és osztálytárs a tábor idejére nyolcadik alkalommal látta vendégül az Aggod házaspárt. Az „otthon maradt” festő ilyenkor keresi a találkozást Wellmann Györggyel is, a Zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház művészeivel,¹⁷ a Mosonmagyaróváron, illetve az ausztriai Linzben élő, vagy Németországból érkező váradiakkal. Az egykori Nagyváradról ugyancsak kalandos úton távolba került gyönyörűséges ereklyetartó, a győri herma másolata őrzi Szent László király földi maradványai ottani eltemetésének emlékét. De a századforduló szellemi központjának számító jómódú polgárváros színháza ugyancsak büszkén viseli egykori szülőtte, Szigligeti Ede¹⁸ nevét. Itt virágzott teljes pompájában a magyar szecesszió.¹⁹ Legszebb emlékei a Moskovits Palota, a Sztarill Ferenc által tervezett Bémer téri Pognár-ház és Emke

¹⁷ Wellmann György rendezte a Hypolit a lakáj c. színművet a Váradi Szigligeti Színházban ez év decemberében.

¹⁸ Szigligeti Ede Szathmáry József (Váradolasi, 1814–Budapest, 1878): drámaíró, színész, rendező, a magyar színpadművészet kiemelkedő személyisége. Legismertebb műve: Liliomfi (1849).

¹⁹ A város irigyléste méltó, gondosan karban tartott, szépen megformált honlapján megtekinthetők és letölthetők hangulatos terei, szépséges palotái, villái.

palota, amelynek kávézójában gyakran megfordult Ady Endre.²⁰ A „Pece parti Párisban” a Városháza mellett idén megnyílt a költő Emlékmúzeuma.

Szinte magától értetődő, hogy Aggod István pikűrójában már 1967-től Krúdy Gyula és Máray Sándor írói világának finoman elvágódó szereplőit, sejtelmes hangulatait, nosztalgikus szépségkultuszát kiatja, követi kiállított képein is (*Táj szalakkal, Emlékkép*).

Csiksztereda életében a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Karának megnyitása nehezen felbecsülhető változást hozott, eleven pezsztést hozott. Ahogyan a rektor mondta az idei élvételi eredmények kifüggesztése után, nem mindenki lehet a Sapientia tanulója, utalva a nagyfokú érdeklődésre. Neumann lános születésének 100. évfordulójára előadássorozat hangzott el, Székelyföld gyermekszemmel fotókiállítás, Régizene Fesztivál, XI. Bolyai Nyári Akadémia, a Kolozsvári Román Opera Balett-karának fellépése, a Csíki Játékszín előadása, a Míves Emberek Sokadalma, Ádám Gyula néprajzi fotókiállítás; a Hargita Visuál Art, a Nyitott Műhely hazai tárlata után Hozta Isten, Vaszary Úr! címmel, a kaposvári Vaszary Képtárban rendezett tárlaton Berszán M. Zsolt, Botár László, Frederick D. Bunsen, Jánosi Antal, Kelemen Örs Csongor, Lestyán Csaba, Márkos András, Sbarciu Ioan, Tódor Zsuzsa, vegyes nemzetiségű csapata mutatkozott be.

Szép jövő előtt állhat a város tehetséges fiatal szobrásza Bara Barnabás is, aki ugyan a múlt évi lábtörés utóműtétjén esett át a keszthelyi kórházban, gyors felépülése után itt készült munkái ősi, kultikus üzenetek titkos kódjait feszegetik, faggatják. A *Termékenység* (samott) évezredek távlatából a Willendorfi Vénusz méltó, autentikus mai társa méretben, gondolatban, tartalomban, formai biztonságban. Az örök Léda (terrakotta) üdörtörő alakja nemcsak irodalmi emlékeinkben, köztünk, bennünk él. Kubusos formáikkal transzcendens erőt, áhítatot, alázatot sugallnak az *Imádkozó* és a *Metamorfózis* alakjai.

Az Erdély délkeleti felében, a Nagyküküllő felsőfolyása mentén fekvő Székely-udvarhelyen él és dolgozik Balázs Ibolya. A fürdőjéről is nevezetes város Új Megyeházája (1895) egyidős a millenniumi emlékoszloppal, a „Millenniumi székely emlékekkel.” Első iskoláját még 1651-ben a jezsuiták építették a Szent Miklós hegyen, 1869 óta ötosztályos gimnázium. Híres intézménye a Benedek Elek tanítóképző, a „Peda.” Itt tanult Barabás Miklós²¹ és a névadó Benedek Elek²² is. A város északi kijáratának határában, Szekyefürdő temetőjében nyugszanak Orbán Balásznak,²³ a hatkötetes „Székelyföld leírása” szerzőjének hamvai:

Székelykapuk Orbán Balázs sírjánál

Kezdet, és vég mely maga a kezdet.

Mert nincsen vég, csak újabb kezdeteknek

Kapuja, mely újabb kapukra tárul,

És fény ragyog a kapuk során túl.

(Kozma László)

Balázs Ibolya a kolozsvári művészeti középiskolában grafikát tanult, azonban a Jászberényi tanítóképző főiskolán távoktatásban szerezte rajzatanári diplomáját 1994-ben. A város művészeti iskolájában 5-8. osztályosokat – egy ideig a művészeti szakközépiskolában – tanít, szakkört vezet. Műfaja a textilfestés – a batik. Munkáiban a dekoratív ornamentikájú, a mozgás, a természetből vett formák mellett (*Nász tánc*), a színek és formák segítségével az emberi érzések, érzelmek, a magány, életöröm, szorongás, bánat, stb. kifejezésére törekszik (*Csalogatás*). Az életvidám tanárnő első alkalommal van itt. Nagyon jól érzi magát, sokat dolgozik. Szorgalmas. A nagy távolság ellenére vissza akar térni.

Egykori osztálytársa, a Bécs Újhelven élő Horváth Melinda unszolta, beszélt rá a meghívás elfogadására. Aki a svájci Valion Marcelle Basilides házaspárral a nyugaton élő magyarságot képviseli. Idén ő már harmadik alkalommal él a lehetőséggel. A szakácsmesterség mellett új éve kezdett festeni. Szabadiskolákban, jó nevű osztrák professzoroknál tanult. Ízes, pasztózus, lendületes akvarelleket fest (*Csendélet, Három grácia*). Az interjú idején éppen nagykanizsai szobatársaival, a közeli egregyi szép arányú románkori templomról készített vázlataikat feltve-rejtegetve, futva menekültek a napok óta tartó, szinte kibírhatatlan forróságban hirtelen támadt nyári zápor elől, és lihegve toppantak be a helyi Szabó István²⁴ Általános Iskolában berendezett, barátságos közös műterem-háló lakosztályba.

A hazai résztvevők zalaiak, Zalához kötődnek – Beke Veronika Keszthely, Simon Endre, Szilágyi András Hévíz, Lichtenwaller Zoltán Garabonc, Ambrus Márta, Domina Erzsébet Nagykanizsa, Cseh Németh László Zalavég, Tirmován Kata és Tamás Pápa, Szencz Lívia Tapolca, Kászonyi György Pécs, Szalay Veronika Ozmánbük – vagy Zalából indultak: Lantos György, Laluk György, Bodnár Imre Budapest.

Lichtenwaller Zoltán festés mellett a fiatal festők munkáit korrigálta, látta el őket hasznos technikai, módszerbeli tanácsokkal, Laluk György pedig a grafikai (rézkarcműhely) szekció gyakorlati foglalkozásait irányította nagy pedagógiai rutinnal és empátiával. Zoltán magával hozta ma is gyarapodó, technikailag is gazdag, műves stúdiumait őrző mappáját, példát adva szakmai igényességéből, alázatból. Régebb óta megkedvelte a Kis-Balaton part szépséges vízi világát (*Horgász, Nádas vízpart*).

A szomszédos Hévízen született Laluk György. Ahogy vallja, „haza jön”. A 80-as években a Népművelési Intézet Tokaji Alkotótáborában ismerkedett a telep élettel. A Ferencvárosi

ráció. 1871-től országgyűlési képviselő. A Magyar Népköltési Gyűjtemény egyik szerkesztője.

²⁴ Szabó István (Cserszegtomaj, 1931–Budapest, 1976): író, újságíró. Keszthelyen járt polgári iskolába. 1950–51-ben traktoros volt. 1953-ban Jankovics Ferenc mutatta be íróársainak. Kötetei: A lázadó Bp. 1956, Várázslat kertje Bp. 1963, Iskola a magasban Bp. 1977.

²⁰ A Nagyváradi Kőrösvidéki Múzeumban Ezüst Négyzet címmel lengyel, magyar, román, szlovák, ukrainai művészek állítottak ki a telep idején.

²¹ Barabás Miklós (Kézdimárkos, 1810–Budapest, 1898.): festő. Nagynyeddi kollégium, 1829 Bécs, 1838 visszatért Kolozsvárra. Műve: Vására induló oláh család.

²² Benedek Elek (Kisbacon, 1859–Kisbacon 1929): újságíró, író, meseggyűjtő. Mesefeldolgozásokat, verseket, színdarabokat, leányregényeket, meséket írt. Magyar mese- és mondavilág I–V (1896)

²³ Orbán Balázs, báró (Lengyelfalva, 1830–Bp., 1890): író, néprajzi gyűjtő. Felsőfokú tanulmányait a Székelyudvarhelyi református kollégiumban végezte. 1949-ben, Konstantinápolyban gyűjtött 150 fős csoporttal, közvetlenül a fegyverletétel előtt érkezett M.o-ra. Tízévi emig-

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Művészeti Egyesület alapító tagja. A IX. kerületi önkormányzat által fenntartott tehetséggondozó foglalkozásokon a kerület iskoláinak 10-18 éves korosztályával foglalkozik.

A zalavégi Cseh Németh László tíz éve jobbára a telep idejére vesz ecsetet a kezébe. Évek óta foglalkoztatja az első világháborút megjárt nagyapja, a huszárság emléke. Kisfia megszületése óta többet aggódik, gyakrabban gondol a halálra. Fontos motívumai az emberi arc és kéz, legtöbbször kitöltik képeinek feszes terét (*Hangadó, Gyász*).

A Nagykanizsai Péterfi úti iskolában tanít rajzot **Ambrus Márta**. Akvarellezés mellett öt éve nyúlt a kerámiához. Azóta a szövés és a kerámia „ötvöztetésével” vegyes technikával hozza létre sajátos, plasztikus kompozícióit (*Emese, Áhítat*).

Teskándi éveiben tetszetős selyemképek kerültek ki az időközben Nagykanizsára települt **Domina Erzsébet** ecsetje alól. Idén élmény- és vázlatgyűjtéssel készült az akvarellezés és a kedvelt selyemfestés tartalmi és technikai megújítására.

A fiatalok különböző műfajokban – Szencz Lívia, Timován Kata a festészet, Beke Veronika, ifj. Buday Mihály a grafika, rézkarc, Timován Tamás a szobrászat – szakirányokban készülnek fel, juthatnak, jutottak művészeti közép- és főiskolákba, indulnak a pályára.

*

Ma már, száz év után tudhatjuk, hogy nem a Szolnoki, hanem inkább a Nagybányai Művésztelep lehetett az igazi magyar Barbizon, a plein air festészet, Ferenczy Károly²⁵ és társai nagy

²⁵ Ferenczy Károly (Bécs, 1862–Budapest, 1917): festő, az impresszionizmus legnagyobb hazai mestere. F. Noémi, Béni és Valér apja. Művei: Hegyi beszéd (1896–97), Márciusi est (1902), Festőnő (1923).

hatású piktúrájának elindítója, befogadó otthona, hosszú évtizedekre kiható hazai meghonosítója. A szolnoki mesterek – Bihari Sándor, Fényes Adolf, Aba Novák Vilmos – hódmezővásárhelyi társaikkal pedig a népelet jellegzetes epizódjainak, szereplőinek és az alföldi táj festészetbe emelésével teljesítettek tiszteletre méltó feladatot.

Mint ahogy a gyönyörű fekvésű Cserszegtomaj, az immár évtizedes vendégszeretetét élvező határon túli és hazai alkotók számára a találkozás, az egymásra találás élményét, a gondtalan szabad alkotás lehetőségét kínálja.

Hiszen a kishatár-menti forgalom, a művészeti csoportok cseréi, fesztiválok, sport és kulturális találkozók, kiállítások, felújított rokon kapcsolatok már a 60-as évektől felerősítették az egymásra találás, a szabadabb kapcsolattartás vágyát. A 90-es évek változásai kellett ahhoz, hogy a szomszédos országokban a határon túl élő magyarsággal a kapcsolatok tovább gazdagodjanak, tartalmat kapjanak. Kielégülhet a természetes igény a szakmai, emberi kapcsolatok létrejöttére.

Lám, megtörténhetett az *István a király* megkésített csíksomlyói bemutatója, a tervek szerint pedig Arad terén újraállhat az Aradi vértanúk (Zala György) 1925-ben lebontott emlékműve. Bízunk benne, hogy a Ceglédi Kossuth Múzeum aulájában is végre újra falra, a raktárból a helyükre kerülhetnek – az aradi Kreith Béla által ajándékozott – vértanúdomborművek medallionjainak másolatai.

Az alkotótáborban készült és felajánlott alkotások pedig kezdetektől nemcsak a telepzáró kiállításon, hanem a hagyományos keszthelyi, zalaegerszegi bemutatókon is eljuthatnak a közönséghez, és szerezhhetnek maradandó élményeket, nyerhetnek új híveket a szépség szeretetének.

